

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Активність учня є однією з передумов розвитку його особистості та результатом навчання. Ця проблема розглядалася у наукових дослідженнях К. Бардіна, Н. Бібік, О. Бойко, В. Загвязинського, Я. Копельчука, В. Лозової, В. Маделика, А. Матюшкіна, О. Паламар та ін. [1; 2; 3; 4; 5].

Сучасна наука визначає пізнавальну активність як інтенсивну аналітико-синтетичну мисленнєву діяльність учня в процесі вивчення навколишнього світу та оволодіння системою наукових знань. Їй притаманні такі характеристики, як наявність позитивного ставлення учня до навчання, сформованість інтелектуальних умінь і навичок, процес пізнання, оскільки оволодіння знаннями та уміннями відбувається лише тоді, коли кожен учень проявляє максимальну індивідуальну активність [2].

Н. Бібік доводить, що пізнавальна активність – це складна системна властивість суб'єкта, яка інтегрує важливі якісні характеристики типового для нього здійснення пізнавальної діяльності: пізнавальну самостійність, пізнавальну ініціативність, а також повноту і мобільність знань, умінь і навичок у сфері реалізації цієї активності, а пізнавальні потреби, мотиви, інтереси учнів є внутрішніми стимулами пізнавальної активності [2].

Важливе уточнення для розкриття пізнавальних потреб та інтересу подають В. Бондаревський та Я. Копельчук. На думку науковців, пізнавальна потреба не є відсутністю знань, а є виховною властивістю особистості відчувати потребу в них. Лише тоді, коли є необхідність, що спонукає людину до діяльності, стимулюється її активність особистості. У процесі навчання пізнавальна

активність завершується розв'язанням навчального завдання. Відповідно до конкретних завдань, особливостей взаємодії педагога з учнем та учнів між собою породжується пізнавальна потреба, що виникає ситуативно, яка й є пізнавальною інформацією. Вони доводять, що пізнавальні потреби викликають інтерес та спонукають особистість активно відшукувати способи і засоби їх задоволення, стимулюють пізнавальну активність щодо отримання знань та бажання вчитися. Вони також вважають, що пізнавальні мотиви закладені в самому процесі пізнання: допитливість, інтерес до знань, потреба в розумовій діяльності, у пізнанні та розширенні знань про навколишню дійсність, прагнення вдосконалювати свої пізнавальні можливості, інтелектуальні здібності. Із пізнавальними потребами і мотивами тісно пов'язана мета пізнавальної активності, тому що пізнавальний інтерес зумовлює рівень пізнання, оволодіння певними знаннями [4].

В. Загвязинський вважає, що пізнавальний інтерес спрямовується не лише на зміст даної предметної області з її специфічними властивостями, але й на процес отримання цих знань, стимулює учнів до здійснення пізнавальної діяльності, оволодіння новими способами навчання та їх вдосконаленням. Він зазначає, що пізнавальні інтереси можуть обмежуватися споглядальною допитливістю, коли учень постійно потребує нової інформації для задоволення «інформаційного голоду» (когнітивний рівень). Вони виявляються і в рівні оцінювання, тобто пізнання відбувається з метою оцінки об'єкта (аксіологічний рівень). Найвищий рівень сформованості пізнавальних процесів – дієвий (праксіологічний), відповідно до його вимог здобуті та усвідомлені знання застосовуються в практичній діяльності. У пізнавальній активності, що здійснюється під впливом пізнавального інтересу, в учнів з'являється бажання до активного пошуку, здогадка, дослідницький підхід, готовність до вирішення поставлених учителем завдань [3].

Пізнавальні інтереси супроводжуються певними емоційними проявами, такими як емоції подиву, почуття очікування нового, почуття інтелектуальної радості та успіху. Вони також мають свої особливості, серед яких відзначають

незвичайність, несподіваність, невідповідність попереднім уявленням. Усі ці особливості є дуже сильними збудниками пізнавальної активності, вони активізують емоційно-мисленнєві процеси, що змушують молодших школярів спостерігати, здогадуватися, згадувати, порівнювати, шукати в наявних знаннях пояснення, знаходити вихід із конкретної ситуації [4].

Отже, процес ефективного навчання молодших школярів не може відбуватися без пізнавальної активності, оскільки вона є необхідною умовою пізнання навколишнього світу, за її відсутності процес пізнання не є повноцінним, а наявність максимальної особистої активності учнів сприяє формуванню в них відповідних знань та вмінь.

Література

1. Бардин К.В. Как научить детей учиться: Учебная деятельность, ее формирование и возможное нарушение / К.В. Бардин. – М.: Просвещение, 1993. – 141 с.
2. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів / Н.М. Бібік. – К.: Ін-т педагогіки АПН України, 1994. – 197 с.
3. Загвязинский В.И. Теория обучения и воспитания: учеб. для студ. учреждений высш. проф. образования / В.И. Загвязинский, И.Н. Емельянова. – М.: Академия, 2012. – 452 с.
4. Копельчук Я.В. Змістовно-якісна характеристика пізнавальних мотивів учіння у молодших школярів (на матеріалі природознавства) / Я.В. Копельчук // Психологія: зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2002. – Вип. 18. – С. 101-106.
5. Паламар О.М. Вивчення мотивації учіння молодших школярів у ставленні до природознавства / О.М. Паламар // Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства: Матеріали Міжнарод. наук.-теор. конф. Національного пед. ун-ту імені

М.П.Драгоманова (18-19 жовтня 2000 р.) / [укл. П.В.Дмитренко,
О.Л.Макаренко]. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2000. – С. 216-218.